

hebben prijsgegeven. Hopelijk is door dit artikel nog eens onder de aandacht gebracht, dat ook een schijnbaar onbelangrijk en beschadigd fossiel gegevens kan opleveren, die de onderzoeker op een spoor kunnen zetten.

Dankwoord

Tot slot een woord van dank aan de vinder, L. Bisscheroux uit Margraten. Zonder zijn oplettendheid zou dit interessante fossiel zeker aan de aandacht zijn ontsnapt. Door zijn vrijgevigheid is het Natuurhistorisch Museum Maastricht een wetenschappelijk belangwekkend fossiel rijker geworden.

Literatuur

DOLLO, L., 1882. Note sur l'ostéologie des Mosasauridae. Bull. mus. Roy. d'Hist. Nat. de Belgi-

que, Vol. I, p. 55-74; Pl. IV - VII.

DOLLO, L., 1913. *Globidens* Fraasi, Mosasaurien mylodonte nouveau du Maestrichtien (Crétacé supérieur) du Limbourg, et l'Ethologie de la Nutrition chez les Mosasauriens. Arch. de Biol., Tome 28, p. 610 - 626.

DOLLO, L., 1924. *Globidens alabamaensis*, Mosasaurien mylodonte américain retrouvé dans la Craie d'Obourg (Sénouvierien supérieur) du Hainaut, et les Mosasauriens de la Belgique, en général. Arch. de Biol., Tome 34, p. 167 - 213; Pl. V fig. 1-8.

EDMUND, A.G. 1960. Tooth replacement phenomena in the lower vertebrates. Roy. Ontario Mus. Life Sci. Div. Contr. 52, p. 1 - 190.

FELDER, W.M. 1975. Lithostratigrafie van het Boven-Kijf en het Dano-Montien in Zuid-Limburg en het aangrenzende gebied. Toelichting bij geol. overzichtskaarten Nederland, p. 63 - 72. Haarlem, Rijks Geologische Dienst.

MEIJER, A.W.F. 1975. Iets over tandwisseling en de betekenis hiervan voor de paleontologie, tweede deel. Natuurh. Maandbl. 64 (4/5), p. 60 - 65, fig. 1 - 9.

MEIJER, A.W.F. 1980. Voorlopige mededeling over het voorkomen van een kleine Mosasaurier met zijdelings afgeplatte tanden in Limburgse Krijt afzettingen. Natuurh. Maandbl. 69 (8), p. 157 - 159, 1 fig.

RUSSELL, D.A. 1967. Systematics and Morphology of American Mosasaurs (Reptilia, Sauria). Bull. Peabody Mus. Nat. Hist. Yale Univ., 23, p. i - vii; 1 - 241, 99 fig., 7 charts, 3 pls.

WIJNGAARDEN, A. van, 1977. Rapport over de ondergrondse mergelgroeven in Zuid-Limburg, Deel II, p. 126.

Summary

A right dental bone of a Mosasaurian has been discovered in 1983 in the Emael Chalk (Upper Cretaceous, Maastricht Formation) at Sibbe, near Valkenburg, Dutch province of Limburg. Although too incomplete to allow proper classification, the particular characters of the dentary bone suggest that it belongs to a species new for the Limburgian chalk deposits and probably new to science.

Boekbesprekingen

De Nederlandse Water- en Oppervlaktewantsen. (Heteroptera: Nepomorpha en Gerromorpha)

N. Nieser. Wetenschappelijke Mededeling van de KNNV nr. 158, 1982, 103 blz., afbn., lit. opg. Prijs: f 10,— (leden KNNV f 8,25). Te bestellen door overmaking van dit bedrag op postgiro 13028 t.n.v. Bureau KNNV, Hoogenboomlaan 24, 1718 BJ Hoogwoud onder vermelding van het gewenste.

Was KNNV-tabel 77 een belangrijke uitbreiding en verbetering van de tabel, die in 1964 door de N.J.N. werd uitgegeven, de thans verschenen tabel 155 is weer aanzienlijk dikker dan zijn voorganger.

De belangrijkste uitbreiding betreft een tabel voor de larven van *Gerris* en een bespreking van de meeste Europese soorten, voorzien van gegevens over ontwikkeling en levenswijze. Zo zijn niet alleen nieuw de hoofdstukken "Systematiek" en "Verspreiding", maar ook "Voedsel en prooivangst", "Gehoor en geluid" en "Vleugelpolymorfie en vliegvermogen". Ook het aantal afbeeldingen is flink uitgebreid.

Al met al een uitgave die geïnteresseerden in deze groep warm aanbevolen kan worden.

F.D.

Thieme's schelpengids

B. Sabelli. Vertaald en bewerkt door B.C. Sligers. Zutphen, W.J. Thieme & Cie, 1982. 508 blz., afbn., reg. Prijs: f 79,50.

'Thieme's' schelpengids' is de Nederlandse vertaling en bewerking van de Engelse versie van het oorspronkelijke Italiaanse werk 'Conchiglie'.

Het boek begint met een inleiding waarin een aantal algemene karakteristieken van de weekdieren behandeld worden, zoals bouw, voortplanting, zenuwstelsel en taxonomie. Het gedeelte waarin ingegaan wordt op de taxonomie en de bouw van de schelp is van een redelijk gehalte. Die delen die ingaan op de fysiologie (en deels ook) de voortplanting zijn ronduit slecht en bevatten veel onjuistheden. Tenslotte bevat de inleiding een gedeelte over het verzamelen, conserveren en opbergen van mollusken. Hierbij komt ook aan de orde hoe je het beste levende dieren kunt verzamelen en hoe je dan eventueel de weke delen kunt conserveren. Persoonlijk ben ik van mening dat dergelijke voor een breed publiek bestemde boeken zo'n hoofdstuk niet zouden behoren te bevatten (meestal is dit helaas echter wel het geval), omdat ik vind dat het verzamelen en doden van dieren voor de meeste amateurverzamelingen overbodig en onnodig is; dit zou (uitzonderingen daargelaten) voorbehouden moeten zijn aan bijvoorbeeld musea. Daar komt bij dat de in het boek beschreven methoden misschien wel goed, maar ronduit wreed zijn (bijvoorbeeld het onder water opsluiten van landslakken om ze met hun lichaam buiten hun huisje gestoken dood te laten gaan; dit lukt inderdaad wel, maar vaak wel pas na meer dan 24 uur).

Op deze inleiding volgt een beschrijving van ruim 350 soorten weekdieren. Deze 350 soorten zijn een op het oog willekeurige greep uit de omstreken 100.000 weekdiersoorten die op dit moment bekend zijn. Van de beschreven soorten zijn er ca. 20 min of meer regelmatig in Nederland te vinden. De selectie lijkt in de eerste plaats ingegeven te zijn door de uiterlijke schoonheid van de verschillende soorten, vandaar dat nogal wat soorten beschreven zijn die in Nederland vrijwel uitsluitend bekend zijn van, meestal langs de kunst gevestigde, souvenir-winkels.

Elke soortbeschrijving bestaat uit een, doorgaans fraaie, kleurenfoto van de soort, een beschrijving van de schelp en de aan de buitenkant zichtbare

weke delen. Kort wordt ook het milieu en het verspreidingsgebied van de soort aangegeven.

De soortbeschrijvingen zijn gerangschikt in 5 hoofdstukken op grond van de plaats waar de soorten voorkomen (harde en zachte bodems, land en zoetwater, enz.). Binnen de hoofdstukken is op alfabetische volgorde (van de Latijnse naam) en dus willekeurig gerangschikt; op deze wijze zijn zelfs de vertegenwoordigers van de verschillende weekdierklassen (slakken, tweekleppigen, inktvissen, enz.) dwars door elkaar heen gekomen.

Een aparte opmerking is op z'n plaats voor de omslag van het boek waarop een groot aantal in spiegelbeeld afgebeelde slakken voorkomt. Dit is een voor een schelpengids tragische vergissing die niet had mogen voorkomen.

Kortom 'Thieme's schelpengids' is een fraai en dik uitgevoerd boek waarop nogal wat is aan te merken.

A.J. Lever

De vallei van de Leuvenemse Beek

I.I.Y. Castel, J. Fanta en E.A. Koster. Hoogwoud, Kon. Ned. Natuurhist. Ver., 1983 Wetenschappelijke Mededeling nr. 159. 55 blz. fig., lit. opg., 1 tab. als bijlage. Prijs f 9,00 (leden f 7,50). Te bestellen door overmaking van het bedrag op postgiro 13028 t.n.v. Bureau KNNV te Hoogwoud, onder vermelding van het gewenste.

In deze fysisch-geografische streekbeschrijving van een vallei in de noordwestelijke Veluwe worden verschillende facetten van het landschap beschreven en worden de relaties tussen geomorfologie, bodem en vegetatie nader toegelicht. Er wordt tevens een excursieroute beschreven.

Douwe Th. de Graaf

Natuur op z'n mooist

Jan van de Kam. Ede, Zomer & Keuning, 1983. 256 blz., afbn., reg. Prijs: f 79,50.

Een van de boeiendste aspecten van het klimaat in onze streken is de seizoenwisseling. Dezelfde tuin, hetzelfde landschap verandert in de loop van het jaar voortdurend van aanblik. Planten en dieren zijn afhankelijk van de weersomstandigheden en volgen de loop der seizoenen ieder op hun eigen wijze.

De auteur van dit boek heeft getracht dit proces in vele foto's vast te leggen. Hij heeft de landschappen verdeeld in bos, heide, waterkant, cultuurland, kust en duinen, en wijdt bovendien een hoofdstuk aan de bewoners van stad en dorp. Soms laat hij dingen zien, die slechts weinig mensen te zien krijgen, zoals baltende korhoenders, maar voor bekende verschijningen is er minstens zoveel aandacht. De begeleidende tekst is makkelijk leesbaar en vormt een aanvulling op wat de afbeeldingen laten zien. Het resultaat is een boek, dat vooral laat zien, hoeveel moois er buiten te genieten is - of dat nu openbaar groen in de stad is of een uitgestrekt heideveld - en dat niet alleen in het uitbundig bloeiende voorjaar, maar ook op een koude dag in de winter. Door het gekozen drukprocédé zijn de kleuren - vooral het blauw en het groen - soms wat hard, maar dat is misschien een aanleiding om zelf naar buiten te gaan. Wie zich daartoe aangespoord voelt, vindt achterin het boek een wegwijzer naar de mooiste natuurgebieden in Nederland en Vlaams België.

F.N.D.

Flora van de Nederlandse zeewieren

H. Stegena en I. Mol. Biblioth. K.N.N.V. nr. 33, 1983. 263 blz., afbn., reg., lit. Prijs: f 29,— voor leden en f 39,— voor niet-leden.

Deze flora beschrijft alle (ca. 250) meercellige wieren die langs de Nederlandse kust gevonden kunnen worden. Dit betreft zowel de inheemse soorten als de soorten die via zeestromingen e.d. van elders aangevoerd worden (ongeveer 1/3 van het totale aantal). Van alle soorten zijn gedetailleerde tekeningen opgenomen; van enkele soorten ook nog een zwart-wit habitusfoto. Het boek is voorzien van determinatietabellen die een determinatie tot op de soort mogelijk maken. Een uitstekend boek dat aan elke geïnteresseerde kustbezoeker aangeraden kan worden.

A.J. Lever

De Krekels en Sprinkhanen van de Benelux

M. Duijm en G. Kruseman. Hoogwoud, Kon. Ned. Natuurhist. Ver., Natuurhist. Bibl. nr. 34, 1983. 186 blz., afbn., reg., lit. opg. Prijs f 35,— (leden f 25,—). Te bestellen door overmaking van dit bedrag op postgiro 13028 t.n.v. Bureau KNNV te Hoogwoud onder vermelding van het gewenste.

Krekels en sprinkhanen vallen in hun omgeving dikwijls het eerst op door hun geluid, of liever hun geluiden, want iedere soort tsjirt zijn eigen wijsje. Het goed luisteren naar deze geluiden kan op een warme zomerdag een interessante bezigheid zijn en wie er meer van wil weten vindt in dit boek een geluidentabel, aan de hand waarvan uitgezocht kan worden, hoe de producent van een bepaald geluid er uit ziet. Wie zo'n beestje beter wil bekijken, kan het determineren met behulp van een van de tabellen, waarvan er twee zijn: een eenvoudige tabel, waar de zeldzaamste soorten niet in opgenomen zijn, en een tabel tot alle soorten, waarvoor men over wat meer kennis van de uitwendige bouw dient te beschikken. Achterin het boek wordt deze echter aan de hand van een duidelijke tekening nader toegelicht. Daar vindt men ook biologische gegevens en verspreidingskaarten. Tenslotte is er nog een "snelle" tabel tot de nederlandse Veldsprinkhanen, die - heel praktisch - ook nog als aparte bijlage, op karton gedrukt, geleverd wordt. Met zijn vele tekeningen en (kleuren-) foto's is deze uitgave van de KNNV uitermate aantrekkelijk voor beginners, maar niet voor hen alleen.

F.D.

De Nederlandse Zakpijpen (Manteldieren) en Mantelvisjes.

Tunicata, Ascidiacea en Appendicularia

D.A.G. Buizer. Wetenschappelijke Mededeling van de KNNV nr. 158, 1983, 42 blz., afbn., lit. opg., prijs: f 8,— (voor leden KNNV f 6,50). Te bestellen door het overmaken van bovengenoemd bedrag op girorekening 13028, t.n.v. Bureau KNNV, B. Hoogenboomlaan 24, 1718 BJ Hoogwoud.

In dit boekje worden de in Nederland voorkomende zakpijpen beschreven. Het bevat enige algemene gegevens over deze weinig beschreven diergroep en een beschrijving van de (13) soorten. Tevens is een determinatietabel opgenomen.

A.J. Lever.

Natuurtuinieren, praktijkboek voor de wilde-plantentuin

Wiert Nleuman. Ede, Zomer en Keuning, 1983. 151 blz., afbn. Prijs f 26,90.

"Natuurtuinieren" is het elfde deel uit de serie "Groenboekeriej" die diverse thema's bestrijkt binnen het min of meer exclusief tuinieren zoals aanleg en onderhoud van vijvers, rotstuintjes, varentuinen en het kweken van eetbare paddenstoelen.

Dit deel geeft informatie over de z.g. wilde-plantentuin. Een greep uit de hoofdstukken van dit boek (o.a. Bodemsoorten, Keuze van Planten, De mythe van het gemakkelijk onderhoud, Geneeskragtige planten, Ecologie, Beschermde planten) laat zien dat de schrijver zijn leespubliek zowel theoretisch als praktisch voorbereidt bij hun

voornemen een wilde-plantentuin aan te leggen. Om een tweetal redenen zou men extra blij kunnen zijn met dit boek; in de eerste plaats rekent de schrijver grondig af met de "mythe van het gemakkelijk onderhoud" - men vergelijk het hoofdstuk onder deze titel -, inderdaad behoeft dit tuintype véél meer onderhoud dan men zou verwachten op grond van de denkbeelden van de "luie" tuinman Louis Le Roy, die eveneens een voorvechter is voor ecologische tuinen.

In de tweede plaats blij omdat bij herhaling gewaarschuwd wordt om toch vooral geen wilde planten uit de natuur te betrekken. Er zijn immers genoeg voorbeelden aan te halen van "liefhebbers" - inderdaad tussen aanhalingstekens! - die er niet voor terugdeinzen zelfs de laatste exemplaren van een zeldzame soort alleen voor hun eigen genoeg doen weg te roven uit de natuur! Gelukkig biedt de schrijver van dit boek alternatieven door een lijst te geven van instellingen waar plant- of zaaigoed verkregen kan worden. Voor wie dat nog niet wist: ook de tuin van het Natuurhistorisch Museum Maastricht kan en wil hierin behulpzaam zijn en dat geldt evenzo voor de heemtuinen van het I.V.N. in Oud-Valkenburg, Elsloo en Vijlen, de Jochem Hof in Steijl en de botanische tuin van Terwinselen.

Tot slot en ter samenstelling een letterlijke aanhaling (pag. 121) "Wilde planten in de tuin? Goed als ze maar niet op onwettige manier verkregen zijn en als er niets bewust van uitgezaaid wordt buiten de tuin".

H. Hillegers

De evolutie van planten en bloemen

Barry Thomas. Tiel/Bussum, Drukkerij-Uitgeverij Lannoo, 1982. 117 blz., afbn., reg. Prijs: f 27,—.

Dit fraai uitgevoerde boek behandelt de evolutie van planten vanaf het begin, ruim 3 miljard jaar geleden (bacteriën, schimmels en blauwwieren), tot en met de periode waarin de mens zich actief met de evolutie gaat bemoeien door kruisings- en selectie-methoden. Een en ander wordt echter vooraf gegaan door enkele hoofdstukken waarin begrippen als fossiel, evolutie, enz., kort worden toegelicht. Het boek is helder geschreven; prof. dr. P. van der Veken schrijft in zijn voorwoord tot deze uitgave terecht dat het boek zich laat lezen als een roman. Wat geboden wordt is echter beslist niet oppervlakkig van aard.

Het boek is rijk geïllustreerd maar de 8 door de uitgever uniek genoemde landschapsreconstructies door Tony Swift vallen echter wat tegen: wie veel van dergelijke pogingen om het verleden in beeld te brengen gezien heeft, zal hier niets nieuws of uitzonderlijks in zien.

Doordat tekst en illustraties goed bij elkaar passen, kan men in enkele avonden lezen een heel goede indruk krijgen van de evolutie van planten, van *Cooksonia* uit het Siluur tot de hedendaagse hybriden. In zijn genre behoort dit werk tot de betere populair-wetenschappelijke boeken. Aanbevolen voor wie in dit onderwerp is geïnteresseerd.

Douwe Th de Graaf

De Sint Pietersberg

Heruitgave van het in 1938 verschenen standaardwerk over de Sint Pietersberg, samengesteld door ir. D.C. van Schaik, aangevuld met een 180 tal pagina's over de periode 1938 - 1983.

"Het stelt, naar veelal moeizaam verzamelde, objectieve gegevens, de waarde en de betekenis vast, van hetgeen de heuvelrug, die het Maasdal ten zuiden van Maastricht beheerscht, bood en biedt. Het geeft den natuurliefhebbers en wetenschappelijke bezoeker, die zich niet tot een oppervlakkigen kijk wil bepalen, inzicht in hetgeen de St. Pietersberg inhoudt en...verloort", aldus Mr. Dr. W.G.A. van Sonsbeeck in zijn Woord Vooraf tot het in 1938 verschenen boek "De Sint Pietersberg". Direkt na het verschijnen genoot dit werk reeds een grote waardering en bewondering, hetgeen ondermeer blijkt uit de verschillende recensies uit 1938 (zie blz. 257 van dit Maandblad).

Al vele jaren is dit belangrijkste standaardwerk over de cultuur- en natuurhistorische waarden van de St. Pietersberg, samengesteld door ir. D.C. van Schaik (13 okt. 1888 - 4 okt. 1972), één van de meest gezochte antiquarische boeken. Geen wonder, want ir. Van Schaik heeft destijds een gigantisch werk verricht om *"een der merkwaardigste monumenten in Zuid-Limburg"* in al zijn facetten in woord en beeld te brengen. Hierbij wist hij zich verzekerd van de kennis en ervaring van een aantal zorgvuldig gekozen medewerkers.

Het boek, dat destijds met groot enthousiasme werd ontvangen, vormde een stimulans tot uitgebreide onderzoekingen van de St. Pietersberg, waardoor op verschillende terreinen nieuwe inzichten ontstonden. Een deel van de resultaten van dit natuur- en cultuurhistorisch onderzoek is in de afgelopen vijf-en-veertig jaar neergelegd in vele publikaties; een ander deel van de verzamelde gegevens is echter nooit gepubliceerd.

Naast het vijf-en-veertig jaar oude standaardwerk - tot voor kort nog de meest complete publikatie over de St. Pietersberg - zijn ook vele van bovengenoemde gegevens thans uit historisch/dokumentair oogpunt des te belangrijker, nu de St. Pietersberg voor een groot deel is afgegraven.

Dit feit, én de behoefte aan een overzicht van de gegevens die velen sinds

1938 door intensieve studie en onderzoekingen verzameld hebben, vormden de voornaamste redenen om een ongewijzigde herdruk van het oorspronkelijke boek, in combinatie met een aan de periode 1938-1983 gewijde aanvulling, op dit moment uit te geven.

Gezien het vele gepubliceerde én ongepubliceerde materiaal dat het onderzoek in de afgelopen vijf-en-veertig jaar heeft opgeleverd, is het zeer verheugend dat, dankzij de medewerking van een groot aantal deskundigen, in een (betrekkelijk) korte tijd een keur aan wetenswaardigheden, feiten en nieuwe inzichten uit de periode 1938-1983 in deze uitgave bijeen zijn gebracht. Zo zijn ter illustratie van het in 1938 geschetste beeld nu van zowel de bovengrondse (vegetatie) als de ondergrondse situatie (gangenstelsels) de in de loop der tijden vervaardigde kaarten in deze uitgave opgenomen.

Het "aanvullend gedeelte 1938-1983" moet in eerste instantie gezien worden als een soort tussentijdse balans, daar een zo compleet overzicht als in 1938 op korte termijn niet gerealiseerd kon worden. Immers, een geheel nieuw onderzoek naar de huidige toestand van de St. Pietersberg vergt enkele jaren wetenschappelijk veldwerk en uitgebreid literatuuronderzoek, hetgeen dan zou moeten resul-

teren in een totaal nieuw Pietersbergboek.

Het resultaat van de inspanningen en het enthousiasme van velen, is het nu verschenen, niet alledaagse boek: twee afzonderlijke werken - ontstaan met bijna een halve eeuw verschil - maar onafscheidelijk met elkaar verbonden. Deze combinatie van de herdruk van een historisch document, aangevuld met beschikbare gegevens over de periode 1938-1983 is mede bepalend voor het bijzondere karakter van deze uitgave.

In het voorwoord uit 1938 merkt Mr. Dr. W.G.A. van Sonsbeeck op: *"Dit boek is intussen geen strijdschrift"*. In zijn uitgebreide beschrijving van het boek (De Levende natuur, okt. 1938) maakt Jac. P. Thijsse hierbij de opmerking: *"Dat zij zoo. Maar wij hopen toch, dat het opwekt tot actie en tot bevrediging"*.

De burgemeester van Maastricht spreekt in zijn voorwoord voor het deel 1938-1983 over: *"de jongere generatie, die met vuur strijdt voor het behoud van cultuur- en natuurmonumenten van Zuid-Limburg"*.

Deze strijd blijft aktueel, gezien het weinige dat ons nog rest van de St. Pietersberg, eind dertiger jaren nog geroemd als het *"mooiste en meest belangrijke natuurmonument van Nederland"* en in het begin van de tachtiger jaren verguisd als *"monument van nationale schande"*.....

B.G. Graatsma, m.m.v. M. Th. Flaton

Voor leden van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg is deze uitgave bij het Natuurhistorisch Museum Maastricht te koop voor de ledenprijs van f 79,50. In de boekhandel kost het boek na 31 december f 97,50.